

Fylkesmannen i Vest-Agder

Miljøvern avdelingen

Saksbehandler: Tor Punsvik
Tlf.: 38 17 66 77

Deres ref.:
Vår ref.: 2012/5586

Vår dato: 16.10.2012
Arkivkode: 433.53

Vedlegg til invitasjon om deltakelse i og søknad om delfinansiering av prosjektet

PROSJEKTNOTAT OM NYTT VILLREINPROSJEKT I SETESDAL RYFYLKE FOR PERIODEN 2013-17

Utarbeidet av Tor Punsvik (viltforvalter hos Fylkesmannen i Vest-Agder) på vegne av og i samarbeid med interimstyre for prosjektet. Fylkesmannen i Vest-Agder er ansvarlig fylkesmann for villreinrådene som inngår i ansvarsområdet for Villreinnemnda for Setesdalsområdet (Våmur Roan, Setesdal Austhei og Setesdal Ryfylke). Initiering og koordinering av FOU-aktivitet hører til ansvarsoppgavene.

Innhold

Bakgrunn for nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke	1
Viktige resultater fra avsluttet villreinprosjekt	2
Nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke	2
Overordnet mål for nytt villreinprosjekt og naturlige spørsmålsstillinger	3
Konkretisering av temaer og fokusområder for et nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke	4
Hovedtema 1. Bestandsforvaltning og økt tetthet av villrein i sørområdet	4
Hovedtema 2. Hvordan øke trekkaktivitet nord-sør og øst-vest	4
Hovedtema 3. Betydningen av veiene Brokke – Suleskard og mellom SR og naboer	5
Hovedtema 4. Ferdsel i Setesdal Ryfylke, konflikt med villrein og avbøtende tiltak	5
Organisering av et nytt villreinprosjekt	5
Hvem er naturlige deltakere og samarbeidsparter i et nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke?	6
Finansiering av et nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke	7
Anslåtte kostnader	7
Informasjon og kommunikasjon	7
Framdrift i nytt villreinprosjekt for Setesdal Ryfylke	7

Bakgrunn for nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke

Setesdal Ryfylke er Europas sørligste villreinområde, og landets neststørste. Intet villreinområde i Norge har tilsvarende store utfordringer knyttet til klimapåvirkning, naturlige og menneskeskapt barrierer. Villreinområdet favner 13 kommuner i 5 fylker, og sjøl om det kun utgjør 3 % av Norges landareal forsyner det landet med nær en femtedel av landets forsyning av vannkraft. Mange aktører har interesser i fjellområdet, og ønsket om mest mulig kunnskap og felles virkelighetsoppfatning var hovedgrunnen til at et omfattende forskningsprosjekt på villrein pågikk i perioden 2006-2010 i Setesdalsområdene. Resultatene er sammenstilt i NINA rapport 694, og ble presentert på prosjektavslutningsmøte 8. desember 2011 i Kristiansand. Vedlagt følger sammendrag og resultater av prosjektet, som også omfatter temaer av generell interesse for villreinforskning.

Prosjektet framskaffet mye ny kunnskap av betydning for forvaltning av villreinområdene, men avdekket også betydelig kunnskapsmangel. Det var også et opprinnelig mål å prøve ut effekter av avbøtende tiltak, men dette lot seg i praksis ikke gjennomføre. Mer enn 30 deltakende aktører i prosjektet er ny «norsk rekord» mht. bredden i engasjementet for prosjektet, og et viktig delresultat var også at aktørene lærte hverandre bedre å kjenne og at eierforholdet til resultatene er nedfelt hos de sentrale fjellaktørene.

Viktige resultater fra avsluttet villreinprosjekt

Vedlagt følger et prosjektsammendrag og anbefalinger fra prosjektet 2006-10, og følgende temaer og fokusområder ser ut til å utpeke seg med tanke på oppfølgende undersøkelser:

- Setesdal Ryfylke har lite egne vinterbeiter, og disse befinner seg øst i området og sør for Roskreppfjorden og veien mellom Brokke og Suleskard.
- Det har vært svært med trekk av radiomerka rein mellom villreinområdene Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei i prosjektperioden. Trafikk på riksveien i Bykle og Vinje antas å være hovedårsaken.
- Det har vært svært lite trekk av villrein mellom sør og nordområdet i barmarksesongen, gjennom Steinbuskaret hvor det er innført strengt ferdselsforbud nettopp av hensyn til villreinen. Det er særlig trekk sørover som har uteblitt.
- Det har også vært svært lite trekk av dyr vestover i området Blåsjø og Svartevann.
- Veien over Brokke – Suleskard har åpenbart en betydelig barriereeffekt på reinens trekk i sørområdet.
- Reinen i sørområdet bruker i svært liten utstrekning randområdene. Dette antas å henge sammen med sterkt redusert bestandstetthet av rein, barrierer i landskapet og at mulige nye tradisjonsbærere felles under jakt.

Nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke

Det avsluttede villreinprosjektet avdekket viktige kunnskapsmangler, og det ble ansett naturlig at disse ble forsøkt besvart innenfor det enkelte villreinområde. Derfor tok Fylkesmannen i Vest-Agder i samarbeid med NINA initiativ våren 2012 til å etablere et nytt flerårig prosjekt. Representanter fra de viktigste aktørene i Setesdal Ryfylke ble invitert til å delta på et prosjektdrøftingsmøte 17. september 2012 i Bykle. De inviterte framgår av oversikten over deltakere i interimstyret under:

For kommunene	Jørn Haug, planlegger i Åseral kommune
For Setesdal Ryfylke villreinlag	Kristian Steine, styreleder
For Setesdal Ryfylke villreinlag	Knut Nomeland, styremedlem
For verneområdestyret SVR	Tarjei Haugen, områdeforvalter
For Villreinnemnda for Setesdalsområdet	Margit Smeland, leder
For regulantene	Kåre Paulsen, Statkraft
For Regulantene	Per Øyvind Grimsby, Sira Kvina Kraftselskap
For Statens Vegvesen	Arne Heggland, Statens Vegvesen Sørlandet
For Stavanger Turistforening	Kjell Helle Olsen
For Statens Naturoppsyn (SNO)	Peter Hermansen, Bykle
For Sør Norsk Villreinsenter	Lena Romtveit
For NINA	Olav Strand, forsker
For fylkesmennene	Tor Punsvik, viltforvalter

Fylkeskommunene var invitert til å delta, men ønsket å prioritere oppfølging av Regionplan for Setesdalsområdet (Heiplanen) i form av arbeidet med handlingsplan.

Det var enighet om behov for å videreføre nødvendig kunnskapsproduksjon gjennom et nytt villreinprosjekt, og også bred enighet om de temaer prosjektet burde fokusere på. I en nasjonal kunnskapssatsing på villrein framover peker Setesdal Ryfylke seg ut som et særlig aktuelt studieområde av bl.a. følgende grunner:

- Setesdal Ryfylke villreinområde anses å være det mest sårbare av de utpekte nasjonale villreinområdene våre, både ut fra naturgrunnlag, de store menneskeskapte inngrepene og forventet klimautvikling.
- Noen av de problemstillingene som prosjektet tar sikte på å belyse har en jomfruelig karakter ved at de ikke tidligere er fokusert eller avdekket gjennom tidligere forskning. Dette gjelder særlig koblingen mot nye mål for bestandsforvaltningen der økt arealbruk er satt som forvaltningsmål, samt bukkenes arealbruk gjennom året.
- Det er svært god og unikt bred deltakelse fra alle sentrale aktører i forvaltningen av villreinområdet. Dette bidrar til sterkt eierskap, økt tilgang til nødvendige ressurser og god implementering av framskaffet kunnskap i praktisk forvaltning.

Overordnet mål for nytt villreinprosjekt og naturlige spørsmålsstillinger

Villreinen bruker i dag en svært begrenset del av Setesdal Ryfylke villreinområde, og det er særlig i sør og vest at det er store arealer som i dag er ute av bruk. Det er et overordnet mål å få reinen tilbake til tidligere brukte leveområder. Dette for å sikre villreinstammen på lang sikt, for å sikre reinen som viktig del av høyfjellsøkologien, norsk ansvarsart og Europas sørligste villreinstamme, opplevelseselement og som utmarksressurs for høsting og jaktutøvelse.

Siden villreinen er en nomadisk art som forutsettes å kunne trekke mellom ulike sesongbeiter og funksjonsområder er det naturlig å fokusere på villreinens trekk:

- Hva betyr villreinbestandens tetthet og sammensetning for vilje og evne til å ta i bruk nye områder?
- Hva betyr menneskeskapte konstruksjoner og aktivitet, inkludert driften av disse, for reinenes vilje og evnet til å opprettholde eller gjenopprette tradisjonelle trekkruiter mellom funksjonsområder?
- Hva betyr jaktutøvelsen for reinenes områdebruk, og især betydningen den har for å hindre reinen i å ta nye områder i bruk ved at potensielle nye tradisjonsbærere felles?

Norsk Institutt for Naturforskning v/ forsker Olav Strand vil være faglig hovedansvarlig for prosjektet. Det vil bli lagt vekt på at de spørsmål som søkes besvart gjennom prosjektet har tilstrekkelig faglig/vitenskapelig troverdighet. Flere av temaene prosjektet tar sikte på å dekke er nye i forskningssammenheng og har derfor også betydelig generell og nasjonal verdi.

Tidligere vedtatte mål for forvaltning av villreinstammen i Setesdal Ryfylke har i all hovedsak vært knyttet til kondisjons- og produksjonsmål. Tidlig på 1980-tallet hadde dette villreinområdet landets svakeste villreinstamme, målt i kondisjon, kalveproduksjon og vinterdødelighet. I 1984 ble det vedtatt mål om halvering av stammen (antatt ca. 4 000 vinterdyr) for å bedre kvaliteten på dyra. På slutten av 1990-tallet ble målet om halvering oppnådd, men en svært stor del av uttaket skjedde i villreinområdets sørområde. Målet om bedre kvalitet og produksjon ble nådd, men resultatet ble bl.a. også en svært fåtallig bestand i sørområdet.

Konkretisering av temaer og fokusområder for et nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke

Interimstyret er opptatt av å få fram kunnskap som gjennom forvaltning og tiltak kan bidra til å øke reinens arealbruk. Det ligger ikke i det planlagte prosjektets mandat å skulle innføre nye tiltak, pålegg eller endrete forvaltningsregimer. Men det vil være en naturlig oppgave å foreslå tiltak som kan bidra til at den overordnede målsetningen om økt arealbruk oppnås.

Hovedtema 1. Bestandsforvaltning og økt tetthet av villrein i sørområdet

Setesdal Ryfylke Villreinlag er rettighetshavernes organisasjon og har hovedansvar for bestandsforvaltningen, og denne nedfelles i 5 årige bestandsplaner. Ny bestandsplan skal utarbeides i løpet av 2013, og villreinlaget er positive til at denne skal bidra til prosjektets overordnede mål om økt arealbruk. Det betyr at bestandsplanens virkeområde vil øke betydelig i forhold til gjeldende plan 2009-13, og blant annet legge til rette for:

- En differensiert bestandsforvaltning mellom om nord og sør i Setesdal Ryfylke, slik at bestanden i sør kan bygges opp betydelig uten at dette setter beiteområdene i nord i fare. Delbestanden i sør teller per dato ca. 800 dyr, og bør i løpet av prosjektperioden kunne dobles. De første dyra i sørområdet ble merket med GPS-sendere i 2007. På dette tidspunkt var det ca. 3- 400 dyr i sørområdet. Dette betyr at prosjektet vil kunne besitte data som beskriver reinsdyras arealbruk over en periode hvor det totalt vil være en firedobling av bestandsstørrelsen.
- Innføring av jaktfrie soner for å kunne ta vare på nye tradisjonsbærere som kan bidra til at nye områder tas i bruk. Identifisering av slike områder vil være en krevende oppgave, og disse må ha tilstrekkelig størrelse for at eventuelle effekter skal kunne dokumenteres.
- Gjennom samjaktavtaler og andre kompensasjonsordninger å sørge for at jaktregimet oppleves rettferdig rettighetshaverne i mellom.
- Bedre kartlegging av hvor villrein felles og bruk av systematisk innsamling av observasjoner – «Sett rein»-registrering er aktuelt å utprøve.

I samband med endringer i bestandsforvaltningen i sørområdet er det ønskelig å merke et betydelig antall reinsbukker. I avsluttet prosjekt ble kun et mindre antall bukk merket, og dette skjedde i prosjektets avsluttende del. Bukkene er de som bruker randområdene hyppigst, og for å kartlegge randsonerbruken i dag også effekter av både bestandsøkning, jaktfrie soner m.m. anses det viktig å prioritere instrumentering av et betydelig antall bukk ved prosjektets oppstart.

Hovedtema 2. Hvordan øke trekkaktivitet nord-sør og øst-vest

I sluttrapporten fra avsluttet prosjektet er det dokumentert at instrumenterte villrein unngikk å krysse sørover inn mot Steinbuskaret i barmarksesongen, og det ble påpekt at dette kunne skyldes ferdsel ut fra den sommeråpne og mye brukte anleggsveien inn til Store Urar i Bykle. Det vil være naturlig å kartlegge denne ferdselen i omfang og utbredelse og se dette i sammenheng med reinens bruk av nærområdene. Underveis i prosjektet kan det bli aktuelt å prøve ut effekter av sommerstengt anleggsvei. Villreintrekket fra øst mot vest mellom Blåsjø- og Svartevannsmagasinet har de seinere år vært svært beskjedne, men noe bedret i år med lav vannstand i Svartevannsmagasinet. Bedre kartlegging av denne viktige trekkpassasjen er en naturlig oppgave, og aktuelle tiltak for å øke bruken vurderes utprøvd.

Hovedtema 3. Betydningen av veiene Brokke – Suleskard og mellom SR og naboområder

Ferdsel på, langs og fra veien har en åpenbar negativ effekt på villreinsens bruk av Setesdal Ryfylke. Viktige sesongbeiter har falt ut av bruk, eller er sterkt redusert som bruksområder. Dessuten bidrar trafikken på veien i seg sjøl til å være en viktig hindring for reinens trekk nord og sør for veien. Bedre kartlegging av ferdseforholdene langs veien vil være et naturlig startsted, og underveis kan det bli aktuelt å utprøve avbøtende tiltak som nattestenging i kritiske trekkperioder o.l. en jaktforbudssone langs med veien er et annet aktuelt virkemiddel som kan utprøves.

Det vil fremdeles være aktuelt å studere og overvåke trekk av villrein mellom Setesdal Ryfylkeheiene og naboområdene Hardangervidda og Setesdal Austhei. I tillegg til arealforvaltningen i de sårbare trekkpassasjene vil riksveienes betydning vektlegges.

Hovedtema 4. Ferdsel i Setesdal Ryfylke, konflikt med villrein og avbøtende tiltak

Villreinen har en naturlig skyhet for mennesket, som resultat av at vi har jaktet på arten i mange årtusener. Det er særlig simler og fostringsflokker som er sårbare for menneskelig forstyrrelse. Ettervinter og tida før og etter kalving anses som særlig sårbare perioder, men den største regelmessige belastningen i form av forstyrrelse skjer nok likevel under jakta da dyra står foran både brunst og vinter. Merkede løyper har stor betydning kanalisering av fotferdsel sommerstid, mens ferdsel fra både hyttefelt og bygdesamfunn gjerne skjer mer spredt og tilfeldig. Vinterstid vil legging av løypenett kunne være av stor betydning for å minimere konflikter med villrein. Både sommeråpne anleggsveier og åpne vannkraftmagasiner er ferdseforstyrrelser som fører folk svært langt inn i villreinområdet og reduserer reinens rom av «frihet fra forstyrrelse». For bedre å forstå ferdselens betydning for reinen er det viktig å framskaffe en god oversikt over dagens ferdsel i fjellområdet. Deretter kan det være aktuelt å prøve ut avbøtende tiltak der ferdsel anses å kunne være av vesentlig betydning for målet om å øke reinens arealbruk.

I forbindelse med Regionplan for Setesdalsområdet er det lagt betydelig vekt på hvordan en gjennom arealplanlegging kan redusere forstyrrelseseffekter. Eksempelvis vil kommunale og interkommunale sti- og løypeplaner være svært viktige tiltak for å kanalisere ferdsel slik at konflikter med villrein minimeres. Det er fylkeskommunene som har et overordnet ansvar for å videreføre de Regionale planer for villreinfjella inn i tiltaksrettede handlingsplaner. Hvorvidt kartlegging av ferdsel skal inkluderes i nytt villreinprosjekt for Setesdal Ryfylke eller dekkes opp av handlings-/tiltaksplaner i regi av Regionplanene er ikke avklart per dato, men vi bli tatt opp med det aller første.

Organisering av et nytt villreinprosjekt

Interimstyret påtar seg å invitere til deltakelse i et nytt villreinprosjekt for Setesdal Ryfylke, og det vil være de deltakende parter som i neste omgang oppnevner styringsgruppe for prosjektet. Styringsgruppen oppnevnes blant de betalende aktører, som har ambisjon om å bidra gjennom den 5-årige prosjektperioden. Tilsvarende skjedde også ved start av avsluttet prosjekt. Norsk Villreinsenter Sør har påtatt seg å ta et sekretæransvar for styringsgruppa som skal oppnevnes, slik de også hadde det meste av foregående prosjekt. NINA står for faglig gjennomføring av merkeprosjektet, analyse og rapportering ved prosjektavslutning. Dersom prosjektstyret finner det formålstjenlig opprettes tematiske arbeidsgrupper – eks. knyttet bestandsforvaltningen i sørområdet.

Inntil prosjektstyringsgruppe er oppnevnt vil interimstyret og Fylkesmannen i Vest-Agder ha et koordinerende ansvar. Det er enighet om at 5 år er en passende periode for prosjektet.

Hvem er naturlige deltakere og samarbeidsparter i et nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke?

Interimstyret foreslår at følgende aktører inviteres til å delta i nytt prosjekt.

Regulanter og kraftlinjeselskap anses som naturlige parter å be med. De har skapt store verdier for samfunnet, men også gjennom sin virksomhet bidratt til å vanskeliggjøre forvaltningen av villreinstammen. De forventes også å kunne innhente kunnskap gjennom prosjektet av stor nytte ved konsesjonsrevisjoner og løpende forvaltning.

Kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn

Dette er viktige offentlige plan- og miljøvernmyndigheter som har stort behov for relevant kunnskap, og er pålagt hensyntagen til villreininteresser av høy nasjonal og internasjonal verdi.

Statens Vegvesen

Veier bidrar i stor grad til å fragmentere villrein fjellet, og fører også med seg forstyrrende ferdsel. I prosjektet er det ønskelig å få bedre kunnskap om veiens betydning for reinens arealbruk, og aktuelt å prøve ut avbøtende tiltak.

Villreinnemnda for Setesdalsområdet

Har et særlig ansvar for å ivareta hensynet til villreinens leveområder, og behandler og godkjenner også villreinlagets forslag til flerårige bestandsplaner og årlige avskytningsplaner.

Setesdal Ryfylkes Villreinlag

Har det overordnede ansvaret for bestandsforvaltning, organisering av tellinger, jaktutøvelse og skjøtselstiltak. De tar sikte på å nytte egen sekretær som prosjektmedarbeider, ved samkjøring av bestandsplanarbeidet med øvrig prosjektgjennomføring i 2013.

Norsk Villreinsenter Sør

Villreinsenteret har høy villrein faglig kompetanse, og vil være sentrale i å formidle kunnskap om resultater fra prosjektet. De hadde sekretariatsfunksjonen for styringsgruppen for det avsluttede villreinprosjektet. De har meldt at de er positive til også å kunne ta sekretærfunksjonen for styringsgruppa for et nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke – hvilket er svært positivt!

Verneområdestyret for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane (SVR) & områdeforvaltere

Verneområdestyret ivaretar den lokale forvaltningen av verneområder i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene, som er det nest største verneområdet i landet. Styret er politisk valgt, og understøttes administrativt av 3 områdeforvaltere plassert i Valle, Suldal og Sirdal. Siden ivaretagelse av villreinstammen er et sentral motiv for vernet er områdestyret og områdeforvalterne viktige deltakere i prosjektet.

Stavanger Turistforening og Kristiansand & Oppland Turistforening

Turistforeningene bidrar til at folk ferdes i heiområdenes flotte natur, og får et eierforhold til å ta vare på det. Ferdsel kan være forstyrrende for villreinen, men turistforeningene bidrar til at fotferdsel i heiområdene kanaliseres og kan styres utenfor særlige sårbare områder og tidsrom for villreinen. Målet og viljen til å øke villreinens bruk av sørområdet er nært knyttet til natur- og opplevelsesverdiene i heiene, der er derfor naturlig at turistforeningene deltar i prosjektet.

Finansiering av et nytt villreinprosjekt i Setesdal Ryfylke

Interimstyret har her anslått kostnader og foreslått en kostnadsfordeling. Dette vil en oppnevnt styringsgruppe for prosjektet vurdere og ta stilling til, og foreta eventuelle justeringer i både temaer, kostnader og fordelingsnøkler mellom samarbeidspartnerne.

Interimstyret har imidlertid sett det nødvendig å sende ut søknader om deltakelse og tilsagn for at prosjektstyringsgruppen skal ha ressurser å forvalte ved prosjektets oppstart. Det er naturligvis vanskelig å forplikte seg økonomiske for en så vidt lang periode, som krever årlige budsjettbehandlinger hos de deltakende parter. Det bør likevel være en intensjon at de deltakende samarbeidsparter bidrar ressursmessig gjennom prosjektperioden.

Anslåtte kostnader

I oppstartsåret 2013 (formell oppstart medio 2013) forventes en total kostnad for prosjektet på kr. 1 600 000,- og interimstyret vil foreslå som en videre planleggingsramme kr. 1 000,000,- de påfølgende år (drift, remerkning m.m.) og deretter kr. 1 400 000,- i avslutningsåret når prosjektet skal sammenstilles og rapporteres. Det betyr at prosjektet totalt over 5 år kostnadsberegnes til kr. 6 000 000,-.

Forventede kostnader i oppstartsåret 2013:

- GPS-merking i sørområdet, 10 bukk à kr. 50 000:	kr. 500 000,-
- GPS-merking i sørområdet, 5 simler à kr. 40 000:	kr. 200 000,-
- GPS-merking i nordområdet, 5 simler à kr. 40 000:	kr. 200 000,-
- Innarbeiding av prosjektet i ny bestandsplan 2014-18:	kr. 150 000,-
- Ferdselsregistreringer langs og fra veien til Store Urar:	kr. 150 000,-
- Drift av styringsgruppen:	kr. 40 000,-
- Basisforskning; planlegging, gjennomføring og analyse:	kr. 200 000,-
- <u>Faglig drift av prosjektet (NINA):</u>	<u>kr. 160 000,-</u>
Samlede kostnader i oppstartsåret 2013:	kr. 1 600 000,-

Informasjon og kommunikasjon

I avsluttet prosjekt har det vært mulig å følge bevegelsene til de merkede dyra på NINA sine nettsider, «dyreposisjoner», og sidene har vært flittig brukt. I det planlagte prosjektet er det et mål å heve informasjonsnivået betydelig med et prosjektområde på nett, primært knyttet opp til www.villrein.no. Herfra vil det kunne lenkes opp til samarbeidspartneres egne nettsider.

Her vil kunnskap om prosjektets mål, resultater og deltakere være løpende oppdatert.

Dessuten vil det være mulig å følge de merkede reinsdyras fortløpende bevegelser. Det er også ønskelig å prøve ut interaktive sider, eks. for rapportering av planlagt registrering av observasjoner «Sett rein».

Framdrift i nytt villreinprosjekt for Setesdal Ryfylke

Interimstyret tar sikte på å få invitasjon/søknader ut innen medio oktober, med frist for tilbakemelding innen **20. desember** i år. Det vil bli organisert et oppstartsmøte på nyåret der ei styringsgruppe blir oppnevnt og retningen på prosjektet blir vedtatt.

